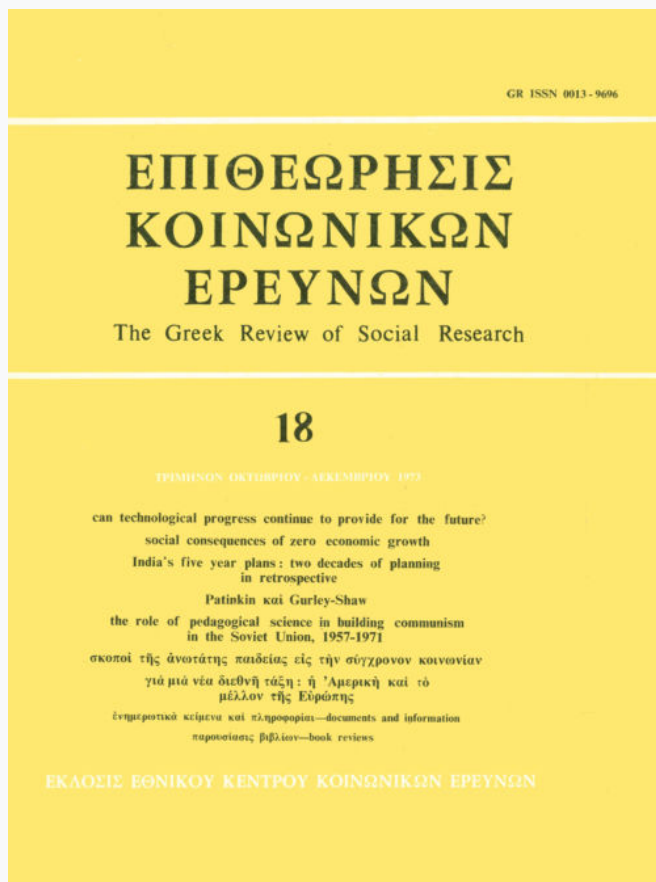

The Greek Review of Social Research

Vol 18 (1973)

18

Για μια νέα διεθνή τάξη: Η Αμερική και το μέλλον της Ευρώπης

Πανταζής Τερλεξής

doi: [10.12681/grsr.288](https://doi.org/10.12681/grsr.288)

Copyright © 1973, Πανταζής Τερλεξής

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Τερλεξής Π. (1973). Για μια νέα διεθνή τάξη: Η Αμερική και το μέλλον της Ευρώπης. *The Greek Review of Social Research*, 18, 224–228. <https://doi.org/10.12681/grsr.288>

γιά μιὰ νέα διεθνῆ τάξη: ἡ Ἀμερικὴ καὶ τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης

ὑπὸ
Πανταζή Τερλεξή

*Καθηγητοῦ Πολιτικῆς Ἐπιστήμης
New York Institute of Technology
Ἐπιστημονικοῦ Συνεργάτου τοῦ ΕΚΚΕ*

Μὲ τὴ λήξη τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου εἶχε γίνει πιά σὲ ὄλους ἀντιληπτό ὅτι τὸ διεθνὲς σύστημα ἀσφαλείας καὶ οἰκονομικῆς συνεργασίας, ποὺ βασιζόταν στὴν ἔθνικη κυριαρχία καὶ τὴν αὐτοδύναμη ἀσφάλεια τῶν κρατῶν καὶ εἶχε ἐπικρατήσει κατὰ τὴν προπολεμικὴ περίοδο, εἶχε χρεωκοπήσει. Οἱ ἰδέες, οἱ προϋποθέσεις καὶ ἡ δομὴ τῶν νέων σχέσεων πρὸς ἐξασφάλιση τῆς εἰρήνης καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως θὰ ἔπρεπε νὰ τεθοῦν σὲ νέες βάσεις.

Οἱ ἔθνικες κυβερνήσεις ἔπρεπε νὰ θυσιάσουν ἕνα μεγαλύτερο μέρος ἀπὸ τὴν ἔθνικη τους κυριαρχία ὥστε νὰ δημιουργηθῆ ἕνα εὐρύτερο πλαίσιο ποὺ θὰ ἐπέτρεπε στὰ κράτη νὰ λειτουργοῦν μέσα σὲ μιὰ ἀτιμόσφαιρα ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης καὶ δημιουργικῆς συνεργασίας. Ἐτσι, κατὰ τὴ μεταπολεμικὴ περίοδο παρατηρεῖται μιὰ καθολικότερη προσπάθεια γιὰ συλλογικὴ ἀσφάλεια ποὺ βρῆκε τὴ θεσμικὴ τῆς δικαίωση στὴ νέα διάρθρωση τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν καὶ σὲ μιὰ σειρά ἀπὸ τοπικούς συνασπισμούς, ὅπως τὸ ΝΑΤΟ, τὸ SEATO, τὸ Σύμφωνο τῆς Βαρσοβίας, κτλ. Στὸν οἰκονομικὸ τομέα παρατηρεῖται τὸ ἴδιο φαινόμενο: τελωνειακῆς ἐνώσεις, κοινὲς ἀγορῆς, νομισματικὰ ταμεῖα, διεθνεῖς τράπεζες.

Παρὰ τὶς καλὲς ὁμως προθέσεις καὶ τὶς προσπάθειες ποὺ κατεβλήθησαν, τὰ διεθνή νέα σχήματα δὲν ἀπεδείχθησαν ἱκανὰ νὰ ἐπιτύχουν τὸν ἐπιδιωκόμενο σκοπό. Ἡ «διπολική» μορφή ποὺ πολὺ γρήγορα πῆραν τὰ νέα σχήματα περιόρισε τὶς δυνατότητες τῆς ἐξελιξέως τους. Κατὰ τὶς δεκαετίες τοῦ '50 καὶ '60 νέες δυνάμεις ἄρχισαν νὰ ἀναπτύσσονται καὶ νὰ διεκδικοῦν αὐτονομία, ἄλλες μέσα στὰ ὑπάρχοντα σχήματα, ἄλλες ἔξω ἀπὸ αὐτὰ. Ἡ περίπτωση τῆς Γαλλίας ἀποτελεῖ παράδειγμα τῆς πρώτης κατηγορίας, ἡ περίπτωση τῆς Κίνας τῆς δευτέρας καὶ ἡ περίπτωση τῆς Ἰαπωνίας κάτι μεταξὺ τῶν δύο. Τὰ παλιὰ ὁμως σχήματα ἐξακολούθησαν νὰ λειτουργοῦν ἂν καὶ οἱ συνθήκες ποὺ τὰ δημιούργησαν ἔπαψαν νὰ ὑπάρχουν. Τὸ κλίμα τῆς ἀνασφαλείας καὶ τῆς ἐντάσεως τοῦ ψυχροῦ πολέμου σὲ τέσσερες τουλάχιστον περιπτώσεις (Ἑλλάς, Κορέα, Αἴγυπτος, Βιετνάμ) μετεβλήθη σὲ «θερμό». Ἐπὶ πλέον, ἦταν δύσκολο νὰ συντελεσθῆ ὁποιαδήποτε ριζικὴ μεταβολὴ στὸ πνεῦμα καὶ τὴ δομὴ τῶν διεθνῶν σχέσεων ἐφ' ὅσον οἱ μηχανισμοὶ τῶν ἀποφάσεων καὶ οἱ θέσεις-κλειδιά στοὺς διαφόρους ἔθνικους καὶ διεθνεῖς ὀργανισμούς ἐξακολουθοῦσαν νὰ εἶναι στὰ χέρια ἀντιπροσώπων τῆς γενιᾶς ποὺ εἶχε προσωπικὴ ἐμπειρία τοῦ αἱματηρότερου πολέμου τῆς συγχρόνου ἱστορίας.

Κατὰ τὴν τελευταία ὁμως δεκαετία μιὰ σειρά ἀπὸ παράγοντες ἄρχισαν νὰ ὑποσκάπτουν τὰ θεμέλια τοῦ ὑπάρχοντος συστήματος, νὰ ἀνατρέπουν τὴν κλίμακα τῶν ἀξιών καὶ νὰ διαταράσσουν τὴν ὑπάρχουσα ἰσορροπία. Συγκεκριμένα:

α) Ἐνας ὄλο καὶ μεγαλύτερος ἀριθμὸς θέσεων

στή διοίκηση καὶ τὶς ἐπιχειρήσεις ἄρχισε νὰ συμπληρώνεται ἀπὸ μέλη τῆς μεταπολεμικῆς γενιάς. Ἐπιπλέον ἀπὸ ψυχολογικὰ συμπλέγματα τοῦ νυχτροῦ πολέμου οἱ νέοι τεχνοκρίτες, διανοούμενοι καὶ ἐπιχειρηματίες ἐπέβαλαν μιὰ νέα ἐιέρarchy ἀξιών καὶ ἐδημιούργησαν τὸ περίφημο «χάσμα τῶν γενεῶν» σὲ παγκόσμια κλίμακα.

β) Τὸ διπολικὸ μεταπολεμικὸ σύστημα ἀσφαλείας μὲ καθαρά ἰδεολογικὴ βάση ἄρχισε νὰ ἐμφανίζει σοβαρὰ ρήγματα. Στὸ σοσιαλιστικὸ στρατόπεδο, ἡ Κίνα ἀξίωσε ξεχωριστὴ θέση μὲ ὄλα τὰ ἐπακόλουθα ποῦ προέκυψαν. Ἡ Γαλλία μὲ «ντεγκωλικκὸ» πείσμα ἀμφισβήτησε τὴν ἀμερικανικὴ ἡγεμονία στὴν Ἀτλαντικὴ Συμμαχία καὶ πέτυχε, ἂν ὄχι νὰ φύγει ἀπὸ τὸ ΝΑΤΟ, τουλάχιστον νὰ φύγει τὸ ΝΑΤΟ ἀπὸ τὴ Γαλλία.

γ) Ἡ ἐξάρθρωση τοῦ «ἀτομικοῦ» μονοπωλίου, ἡ δυνατότητα χρησιμοποιοῦσας ἀτομικὸν ὄπλων ἀπὸ τὶς ἀσήμαντες στρατιωτικῶς χώρες καθὼς καὶ ἡ ἰκανότης μέσης τάξεως δυνάμεις νὰ ἀναπτύσσουν ἔθνικα πυρηνικὰ προγράμματα μὲ τὴ βοήθεια τῶν πυρηνικῶν ὑπερδυνάμεων (Ἀγγλία) ἢ χωρὶς αὐτὲς (Γαλλία-Κίνα), ἐπέφεραν σοβαρὴ διασάλευση στὴν ὑπάρχουσα πυρηνικὴ ἰσορροπία ἀχρηστεύοντας ἢ θέτοντας ὑπὸ ἀμφισβήτηση τὴν ἀποτελεσματικότητα πολλῶν περιφερειακῶν σχεδίων ἀμύνης μέσα στὸ γενικότερο διπολικὸ σύστημα ἀσφαλείας.

δ) Ἡ ταχεία ἀνασυγκρότηση τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ἡ ἐκπληκτικὴ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξή τους ἄρχισε νὰ ἀπειλῇ σοβαρὰ τὴν οἰκονομικὴ καὶ ἐμπορικὴ ἡγεμονία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ποῦ εἶχε ἐπιβληθῇ κατὰ τὸ τέλος τῆς δεκαετίας τοῦ '40 καὶ ἄρχῃς τοῦ '50. Ἡ καταπληκτικὴ ἀνάπτυξή τῆς Ἰαπωνίας ἰδιαίτερα ἐδημιούργησε ὄλων τῶν εἰδῶν τὶς πιέσεις στὸ ἀμερικανικὸ ἐμπόριο.

ε) Οἱ «ἀναπτυσσόμενες» χώρες κατὰ τὶς δεκαετίες τοῦ '40 καὶ '50 σὰν ἀποικίες ἦσαν ἀνεξάρτητα κράτη ποῦ ἐξαναγκάσθηκαν νὰ παίξουν ἕνα ρόλο ποῦ λίγο ἢ πολὺ τοὺς εἶχε ἀναθεθῇ ἀπὸ κάποιο μητροπολιτικὸ κέντρο. Ἀπὸ τὴ δεκαετία ὅμως τοῦ '60 ἄρχισαν νὰ ἐπιβάλλονται σὰν μιὰ νέα δύναμη γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα «Τρίτος Κόσμος». Διὰ μέσου περιφερειακῶν καὶ διηπειρωτικῶν ἐνώσεων, ὅπως τῆς JAO-ENDE καὶ τῆς ARUSHA ποῦ συνεστήθησαν πρόσφατα, ἄρχισαν νὰ διεκδικοῦν εἴτε μεμονωμένα εἴτε ὁμαδικὰ μεγαλύτερη ἀὐτονομία στὴ διαμόρφωση τοῦ ρόλου τους καὶ κάποια οὐσιαστικότερη συμμετοχὴ σὲ περιφερειακὰ ἢ διεθνῆ συστήματα ἀσφαλείας καὶ οἰκονομικῆς συνεργασίας. Ἡ στάση τους στὴ σύνοδο τοῦ Διεθνoῦς Νομισματικοῦ Ταμείου καὶ τῆς Διεθνoῦς Τραπεζῆς, ποῦ συνήλθε πρὸ δύο μηνῶν στὴ Ναϊρόμπι, εἶναι ἐνδεικτικὴ τῶν προθέσεων καὶ τῶν δυνατοτήτων τους.

στ) Ἡ ἔννοια τῆς «μεγάλῃς δυνάμεως» φαίνεται στὴν ἐποχὴ μας νὰ μεταβάλλη φύση καὶ περιεχόμενο. Κατ' ἀρχὴν θὰ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε

ὅτι μιὰ δύναμη εἶναι «μεγάλῃ» ἐφ' ὅσον οἱ ἄλλοι λαοὶ πιστεύουν ὅτι ἔτσι εἶναι. Ὁ ἀριθμὸς πυρηνικῶν κεφαλῶν ἢ τὸ ἔθνικὸ ἐισόδημα δὲν παίζουν πάντα πρωτεύοντα ρόλο στὴ διαμόρφωση τῆς πίστωσης αὐτῆς. Ἀπὸ τὴ στιγμή ποῦ ἐπετεύχθη ἡ πυρηνικὴ ἰσορροπία ὁ ἀριθμὸς τῶν πυρηνικῶν κεφαλῶν ἔπαυσε νὰ ἀποτελῇ κριτήριον ὑπεροχῆς. Ἐπὶ πλέον, ἡ ἀδυναμία χρῆσεως πυρηνικῶν ὄπλων σὲ πολεμικὴ ἀναμέτρηση τακτικῆς μορφῆς περιορίζει τὴ δράση τῆς «μεγάλῃς» δυνάμεως καὶ τὴν καθιστᾷ δυσκίνητη καὶ ἠθικὰ ἐπιλήψιμη στὰ μάτια τῆς διεθνoῦς κοινῆς γνώμης. Ἡ ἔμπειρία τοῦ Κορεατικοῦ, τοῦ Αἰγυπτιακοῦ (Σουεζ) καὶ τοῦ Βιετναμικοῦ πολέμου συνηγορεῖ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ὑπὲρ τοῦ ἰσχυρισμοῦ αὐτοῦ.

ζ) Ἡ οἰκονομικὴ ἀναταραχὴ ποῦ ἐδημιούργησε ἡ δυναμικὴ παρουσία τῆς Γερμανίας καὶ ἀργότερα τῆς Ἰαπωνίας, οἱ ἀλλεπάλληλες κρίσεις τῆς ἀμερικανικῆς οἰκονομίας καὶ οἱ ἀνεξάρτητοι καὶ πάντα ἀπαιτητικοὶ «οἰκονομικοὶ ἔθνικισμοί», ἰδιαίτερα τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, καθὼς καὶ οἱ συνεχεῖς πιέσεις τοῦ ἀνατολικοῦ οἰκονομικοῦ συνασπισμοῦ, ἐπέφεραν σοβαρὰ πλήγματα στὸ διεθνὲς νομισματικὸ σύστημα, τὸ ὅποιο κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, παρὰ τὶς ἀλλεπάλληλες μετατροπὲς τὶς ὁποῖες ὑπέστη, φάνηκε νὰ χάνη τὴν προσωποστικότητά του καὶ νὰ βρίσκεται μόνιμος στὰ πρόθυρα γενικῆς καταρρέσεως.

Ἐπὸ τὴν ἐπῆρεια αὐτῶν τῶν ἐξελίξεων οἱ προϋποθέσεις ἐπάνω στις ὁποῖες εἶχαν ἀρχικὰ στηριχθῇ τὸ διεθνῆ συστημὰ ἀσφαλείας καὶ οἰκονομικῆς συνεργασίας ἔπαυαν νὰ ὑπάρχουν κατὰ τὴν ἀρχὴ τῆς δεκαετίας τοῦ 1970. Οἱ δυνατότητες τῶν συστημάτων αὐτῶν γιὰ τὴν ἐξέλιξή τους μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα φαίνεται νὰ ἔχουν ἐξαντληθῇ.

ὁ ρόλος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν

Ὁ ἀποκλεισμοὸς πυρηνικῆς συγκρούσεως ἀνάμεσα στις δύο ὑπερδυνάμεις (ἢ ἡ γενικευση τῆς πυρηνικῆς ἀπειλῆς), ἡ ἐμφάνιση μιᾶς νέας γενεᾶς πολιτικῶν, τεχνοκρατῶν καὶ ἐπιχειρηματιῶν, οἱ πιέσεις τοῦ Τρίτου Κόσμου γιὰ ἀναθεώρηση τῶν ὑπαρχόντων σχημάτων διεθνῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, οἰκονομικῶν διεκδικήσεων καὶ ἀμυντικῶν συμμαχιῶν, ἡ διάβρωση τοῦ ἰδεολογικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ διπολικοῦ σχήματος καὶ ἡ ἐμφάνιση οἰκονομικῶν γιγάντων (ΕΟΚ, Ἰαπωνία, Κομκόκ, κτλ.) συνετέλεσαν στὸ νὰ καταστῇ φανερὸ στὶς εὐρωπαϊκὲς πρωτεύουσες, τὴ Μόσχα, τὴν Washington καὶ τὸ Τόκιο, ὅτι εἶναι ἀπαράτητο νὰ βρεθοῦν νέα σχήματα διακυβερνητικῆς συνεργασίας. Τὰ νέα σχήματα θὰ ἔπρεπε νὰ ἀντανακλοῦν τὶς ἀνακατατάξεις καὶ τοὺς μετασχηματισμοὺς δυνάμεων ποῦ ζῆτοῦν νέα θεσμικὴ ἔκφραση καὶ προβολή στὴ διεθνή σκηνή. Ἡ γενικὴ ἀναγνώριση τῆς ἀνάγκης γιὰ μιὰ ἀναθεώρηση τῶν ὑπαρχόντων σχημάτων διεθνoῦς συνεργα-

σίας φαίνεται ἀπὸ τὸ κλίμα τῆς ὑφέσεως καὶ τῆς διεθνούς διπλωματικῆς κινήσεως πὺρ παρατηρεῖται τὰ τελευταῖα χρόνια. Ὅσοι διατηροῦν κάποια ἐπαφὴ μετὰ τὶς εὐρωπαϊκὰς πρωτεύουσας καὶ τὶς διεθνεῖς ζυμώσεις, σὺ ἐπίπεδον τῶν διακυβερνητικῶν συνομιλιῶν, θὰ παρατηρήσουν μιὰ πρωτοφανῆ κίνηση πρὸς τὴν κατεῦθυνση αὐτή. Ἡ νέα κρίσις τῆς Μέσης Ἀνατολῆς δὲν ἀναρεῖ ἀλλὰ ἐνισχύει τὶς ἀπόψεις αὐτές.

Ἡ Ἰαπωνία θέλει νέο καθεστὸς συνεργασίας μετὰ τὸν ὑπόλοιπο κόσμον (θὰ ἦταν ἴσως σωστότερον νὰ ποῦμε ὅτι Ἀμερικὴ καὶ ἡ Εὐρώπη ζητοῦν νὰ βροῦν μιὰ φόρμουλα μετὰ τὴν ὁποία θὰ «τακτοποιούσαν» τὸν ἰαπωνικὸν κολοσσόν). Ἡ Εὐρώπη ἀναζητεῖ τὴ διεθνή προσωπικότητά της χωρὶς νὰ διαταράξη ἐπικίνδυνα τὶς ὑπάρχουσες ἐθνικὰς παραδόσεις. Ἡ Γερμανία θέλει διακριτικὰ νὰ διατηρήσῃ καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὰ «αὐτομικά» της σχέδια χωρὶς νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀντίδραση τῶν συνεταίρων στὴν εὐρωπαϊκὴ κοινότητα. Ἡ Γαλλία προσπαθεῖ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀτομικότητά της χωρὶς ὅμως νὰ παραβλέπῃ καὶ τὸν ρόλο ποὺ εἶναι ἀναπόφευκτον νὰ διαδραματίσῃ στὸ νέο εὐρωπαϊκὸ σχῆμα. Ἡ Ἀγγλία προσπαθεῖ νὰ συμβιβασθῇ τὸν παραδοσιακὸν ρόλο τοῦ διατητοῦ μετὰ τὴν ἀνάγκη μιᾶς στενωτέρας συνεργασίας μετὰ τὴν Γαλλία καὶ τὴν Γερμανία. Ὁ ρόλος τῆς Washington φυσικὰ θὰ εἶναι ὁ περισσότερο ἀποφασιστικὸς γιὰ τὶς μελλοντικὰς ἐξελίξεις τόσο στὸν ἐνδοεὐρωπαϊκὸν χῶρον ὅσο καὶ στὶς σχέσεις Ἀνατολῆς-Δύσεως.

Ἡ βαρύνουσα σημασία τοῦ ρόλου τῆς Washington, ἡ ὁποία ἀναπόφευκτα ἐπηρεάζει τόσο τὶς σχέσεις Ἀνατολῆς-Δύσεως ὅσο καὶ τὶς σχέσεις τῶν χωρῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινότητος, πηγάζει ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι τόσο ἡ Μόσχα ὅσο καὶ τὸ Πεκίνο (καὶ αὐτὸ ἀναγνωρίζεται σιωπηλὰ ἀπὸ τὸ Παρίσι καὶ ἀπροκάλυπτα ἀπὸ τὸ Λονδίνο καὶ τὴ Μπὸν) θεωροῦν μάταιη κάθε προσπάθεια διμεροῦς ἢ πολυμεροῦς διακανονισμοῦ τοπικῶν διαφορῶν, ἂν αὐτὴ δὲν ἀποτελεῖ μέρος μιᾶς γενικότερας συμφωνίας στὴν ὁποία θὰ συμμετέχῃ ἡ Washington. Ἔτσι, ἐνὸς γενικὰ ἀναγνωρίζεται ἡ σημασία τῆς προσεγγίσεως ἀνάμεσα στὴ Δυτικὴ καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Γερμανία, ταυτόχρονα ἀναγνωρίζεται ὅτι μιὰ τέτοια συμφωνία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ ἂν εἶναι ἀντίθετη πρὸς τὰ συμφέροντα καὶ τὶς ἐπιθυμίες τῶν δύο ὑπερδυνάμεων. Ἡ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἐπιλοκή τῶν ὑπερδυνάμεων ἀναπόφευκτα μεταθέτει τὸ κέντρο βάρους τῆς ἐνοποίησης τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὴν καθαρὰ οἰκονομικὴ-πολιτικὴ βάση στὴ στρατηγικὴ-ἀμυντικὴ. Θεωροῦμένη ἀπ' αὐτὴ τὴ σκοπιά, πολιτικὴ ἢ οἰκονομικὴ ἐνοποίηση τῆς Εὐρώπης προϋποθέτει ἐξασφάλιση τοῦ μέλλοντος τῆς Εὐρώπης ἀπὸ ἀπόνεως ἀμύνει. Οἱ φορεῖς τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ τῶν στρατηγικῶν σχεδίων τοῦ State Department καὶ τοῦ Κρεμλίνου κινούνται πρωταρχικὰ ἀπὸ τέτοιου εἶδους σκέψεις καὶ ὑπολογισμοῦς. Γι' αὐτὸ θὰ ἦταν ἐκτὸς πραγματικότητος

κάθε ἀπόπειρα ἀξιολογήσεως τῶν τελευταίων ἐξελίξεων στὸν εὐρωπαϊκὸν χῶρον ἂν τὰ κριτηρία μᾶς ἦσαν μόνον οἰκονομικὰ ἢ πολιτικὰ. Οἱ ἀξιολογήσεις μᾶς λοιπὸν θὰ πρέπει νὰ ξεκινοῦν ἀπὸ τοὺς στρατηγικοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ ὄχι νὰ τελειοῦν σὲ αὐτοὺς.

Κάτω λοιπὸν ἀπ' αὐτὰς τὶς σκέψεις θὰ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι παρὰ τὴν ἐξασθένηση τοῦ διπολικοῦ σχήματος δὲν θὰ πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ὅτι, ὅταν πρόκειται γιὰ θέματα παγκοσμίου στρατηγικῆς, ἡ Εὐρώπη δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα ἀτέραντο «σούπερ μάρκετ». Ἡ Ἰαπωνία ἂν καὶ εἶναι «μεγάλῃ» δύναμη (μετὰ τὴν βιομηχανικὴ ὑποδομὴ τῆς) δὲν εἶναι ὑπερδύναμη (μετὰ καθαρὰ στρατηγικὰ κριτήρια), ἐνὸς ἡ Κίνα δὲν εἶναι ἀκόμη «μεγάλῃ» δύναμη. Ἔτσι, σὲ θέματα στρατηγικῆς καὶ μιᾶς πιθανῆς ἀναμετρήσεως Ἀνατολῆς - Δύσεως οἱ ὑπερδυνάμεις πὺρ κυριαρχοῦν στὸν διεθνή στίβον παραμένουν ἡ Ρωσία καὶ ἡ Ἀμερικὴ, καὶ τίποτε δὲν φαίνεται νὰ θέτῃ ὑπὸ ἀμφισβήτηση τὴ σημασία τους σὸ ἀμεσο μέλλον.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ρόλο τῆς Ἀμερικῆς σὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης, καὶ τίποτε δὲν φαίνεται νὰ στρατιωτικῶς ἡ Εὐρώπη στήριζεται ἀπὸ ἀμερικανικὴ ὑποστήριξη καὶ ὅτι εἶναι δύσκολο, ἂν ὄχι ἀπίθανο, νὰ θελήσῃ νὰ ἀναπτύξῃ ἓνα σύστημα ἀσφαλείας ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ γενικότερο «Ἀτλαντικὸν σχῆμα». Ἐνὰ τέτοιον ἐνδεχόμενον δὲν φαίνεται νὰ ἐνισχύεται ἀπὸ τὶς τάσεις, ὅπως τουλάχιστον διαγράφονται γιὰ τὴν προσεχῆ πενταετία. Τὸ μέλλον τῆς εὐρωπαϊκῆς συλλογικῆς ἀμύνει θὰ ἐξαρτᾶται ἀναπόφευκτα ἀπὸ τὴν ἀμερικανικὴ παρουσία καὶ ἐτοιμότητα. Ἡ ἀμερικανικὴ παρουσία στὸν ἀμυντικὸν τομέα σήμερα, ὅπως δεῖχνει ὁ πίνακας 1, εἶναι ἀποφασιστικῆς σημασίας:

1. Ἀμερικανικὴ στρατιωτικὴ συνεισφορά στὴν Ἀτλαντικὴν Συμμαχία

Ἀμερικανικὲς στρατιωτικὲς δυνάμεις	Στὴν Εὐρώπη	Στὶς Ἠνωμ. Πολιτεῖες σὲ κατὰστάσει ἐτοιμότητος γιὰ τὴν Εὐρώπη		Σύνολον
		Πολιτεῖες	Σύνολον	

1 Μεραρχίες	41/3	42/3	9
2 Θωρηκτὰ	1	5	6
3 Ἀεροπορικὲς πτέρυγες	21	4	25

Ἡ ἀναλογία τῆς ἀμερικανικῆς παρουσίας ἐν σχέσει μετὰ τὴν στρατιωτικὴ συμμετοχὴ τῶν ὑπολοίπων μελῶν τοῦ NATO εἶναι σὲ μάλιστα στρατεύματα ξηρᾶς 1:4, σὲ τάνκς μεσαίας τάξεως 1:6 περίπου, καὶ σὲ ἀεροσκάφη τῆς τακτικῆς ἀεροπορίας 1:4 περίπου, ὅπως φαίνεται στὸν πίνακα 2.

Ἡ συντήρηση τῶν δυνάμεων αὐτῶν στοιχίζει ἐτησίως στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες τὸ ποσὸν τῶν 25 δισεκατομμυρίων δολλαρίων. Μέχρι ποῦ σὺν

μείου είναι διατεθειμένες οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης να αναλάβουν αυτό το υπέρμετρο τίμημα για τη συλλογική τους άμυνα;

2. 'Αμερικανική στρατιωτική παρουσία στην Ευρώπη

	'Ανδρες μαχίμων μονάδων ξηράς	'Ανδρες μαχίμων και βοηθητικών μονάδων	Τάνκς μεσαίας τάξεως	'Αεροσκάφη τακτικής άεροπορίας
NATO	365.000	660.000	6.700	2.700
ΗΠΑ	90.000	200.000	1.200	620

δυσκολίες και προοπτικές

Προϋπόθεση κάθε αυτοδυνάμου ευρωπαϊκής άμυντικής συμμαχίας δεν είναι μόνο η καλή θέληση των συμβαλλομένων, και θά ήταν σφάλμα να τη θεωρήσει κανείς σαν δεδομένη σε όρισμένες περιπτώσεις. 'Απαραίτητη προϋπόθεση είναι και οι τεχνολογικές δυνατότητες των συμμετεχόντων σε κάθε ανεξάρτητο, δηλαδή καθαρά ευρωπαϊκό άμυντικό σχήμα. Για να επιτευχθεί έστω και ένα ελάχιστο μέτρο αποτελεσματικότητας, στην περίπτωση αυτή θά χρειασθί ή συνεργασία των κρατών-μελών στον έπιστημονικό και τεχνικό τομέα σε βαθμό πολύ μεγαλύτερο από ό,τι έχει γίνει μέχρι σήμερα. 'Η εμπειρία της αγγλογαλλικής συνεργασίας στον τομέα αυτό, κατά το παρελθόν, δεν προσφέρει και μεγάλες ελπίδες για μία ευρύτερη συνεργασία στο μέλλον.

'Ενα άλλο σημείο που θά πρέπει να διασαφηνισθί είναι το θέμα του προσδιορισμού των κριτηρίων της συμμετοχής σε μία πιθανή ευρωπαϊκή άμυντική συμμαχία. Μέχρι πρόσφατα τουλάχιστον δεν υπάρχουν ένδειξεις ότι οι χώρες που θά αποτελέσουν τον βασικό πυρήνα μιάς ενδοευρωπαϊκής άμυντικής συμμαχίας είναι διατεθειμένες να δεχθούν χώρες, όπως ή 'Ελλάς, ή Πορτογαλία, ή 'Ισπανία, ή Ακόμη ή Τουρκία. Οι λόγοι είναι οι ίδιοι με αυτούς που παρεμποδίζουν την είσοδο των χωρών αυτών στην ΕΟΚ ή στο ΝΑΤΟ.

Πέρα όμως από αυτές και άλλες παρόμοιες δυσκολίες, θά ήταν σφάλμα να άγνοήση κανείς μία σειρά από ευδιακριτές τάσεις και συγκλίνοσες απόψεις που δείχνουν καθαρά την κατευθίνση πρὸς την οποία βαδίζει ή Δυτική Ευρώπη. Σε ένα πρόσφατο διεθνές σεμινάριο στο Salzburg της Αυστρίας, με θέμα τις νέες τάσεις στις διεθνείς σχέσεις, στο όποιο έλαβαν μέρος 60 έπιστήμονες από 24 χώρες, μεταξύ των οποίων και δύο συνεργάτες του 'Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Έρευνών της 'Ελλάδος, συζητήθηκαν οι νέες τάσεις που διαμορφώνονται αυτή τη στιγμή στη Δυτική Ευρώπη και ζητούν τη θεσμική τους έκφραση. Το κύριο πρόβλημα που

άπασχολεί σήμερα την ευρωπαϊκή διάνοηση, τον Τύπο, τα μέσα επικοινωνίας, τους διεθνείς οργανισμούς που έδρουν στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, καθώς και μία μεγάλη μερίδα των κυβερνητικών αντιπροσώπων των κοινοβουλίων και των κοιματικών οργανώσεων, άναφέρεται στη μορφή που θά πρέπει να πάρουν οι νέοι πανευρωπαϊκοί οργανισμοί στον οικονομικό, χρηματιστηριακό, έμπορικό, νομοματικό, πολιτικό και κοινωνικό τομέα, καθώς και σε τομείς που άφορούν τον έξοπισμό και την άμυνα της Ευρώπης. 'Η άπόφαση της 'Αμερικής να έλαττώση τη στρατιωτική δύναμή της στον ευρωπαϊκό χώρο (κατά πάσαν πιθανότητα 40-60%) και τα προβλήματα που παρουσιάζει ή ιαπωνική παρουσία στον διεθνή οικονομικό στίβο είναι παράγοντες που επιβάλλουν την εξέταση του θέματος της Ευρωπαϊκής 'Ενότητας κάτω από νέο πρίσμα. Πάντως άντικειμενικά εξέταζόμενο το θέμα, ανεξάρτητα από την όπτική γωνία από την όποια θά το δούμε, θά χρειασθί για να λυθί εύφεις πολιτικούς έλιγμούς, καλή θέληση, και ιδιαίτερα άρκετές ύποχωρήσεις που ίσως θίγουν την έθνική υπερηφάνεια των συμμετεχόντων στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων. Δυσκολίες αυτού του είδους ύπήρχαν και κατά το παρελθόν. Αυτό που κάνει όμως τις προσπάθειες που έχουν ήδη άρχισει να μη μοιάζουν με τις προηγουμένες άπόπειρες, είναι το γεγονός ότι σήμερα ένας μεγάλος αριθμός προσώπων που επηρεάζουν την κοινή γνώμη έχει άναγνωρίσει την άναπότρεπτη άνάγκη για μία στενώτερη συνεργασία των χωρών της Ευρώπης ένανω σε νέες οργανωτικές βάσεις.

'Η άνάγκη αυτή που συντελεί στην άλλαγή του ψυχολογικού κλίματος άρχισει πιά να ξεπερνά τα έθνικά τοπικά όρια και τον πάντα ενοϊκό περίβολο των διεθνών οργανισμών (Συμβούλιο Ευρώπης, OECD, EED, κτλ.), και να γίνεται αίσθητη και στην άπέναντι πλευρά του 'Ατλαντικού. Κατά πάσαν πιθανότητα ή Washington μετά τη λύση του Βιετναμικού και την εիրήνευση της Μέσης 'Ανατολής, πιεζόμενη από τεράστια οικονομικά και πολιτικά προβλήματα, θά θελήση να δώσει πολύ μεγαλύτερη βαρύτητα στις έξελιξεις που συντελούνται στον χώρο της Δυτικής Ευρώπης. 'Εκτός των άλλων ένδειξεων, ή τοποθέτηση του Kissinger στο 'Υπουργείο 'Εξωτερικών προμηνύει πὸς ή στροφή θά είναι άποτελεσματική.

'Επί πλέον οι αντιδράσεις των διαφόρων έπιστημόνων που έλαβαν μέρος στις συζητήσεις του σεμναρίου στο Salzburg, αντιπροσωπεύοντας ένα σύνολο διεθνών οργανισμών, δικτύων επικοινωνίας, έπιστημονικών κέντρων και άνωτερων κυβερνητικών θέσεων, ύπήρξε ή πιὸ πειστική άπόδειξη για τον γράφοντα που έλαβε μέρος στις συζητήσεις αυτές, πὸς νέοι συντελεστές και νέοι παράγοντες άλλαγής άρχισαν όχι άπλως να κάνουν την εμφάνι-

σή τους ἀλλὰ νὰ ἐδραιώνονται στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο. Ἐπάνω ἀπ' ὅλα διαπιστώθηκε μιὰ ἀποφασιστικὴ ἀλλαγὴ διαθέσεων ἀπὸ φορεῖς ρόλων ποὺ κατέχουν σημαντικὲς θέσεις σὲ μηχανισμοὺς λήψεως ἀποφάσεων καὶ ἐπιρροῆς τῆς κοινῆς γνώμης. Ἄν τὸ πνεῦμα αὐτὸ θὰ μπορέσῃ νὰ διεισδύσῃ στοὺς κυβερνητικοὺς κύκλους καὶ νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν πολιτικὴ ἡγεσία τῶν βασικῶν δυνάμεων τῆς Εὐρώπης σὲ σημεῖο ποὺ νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ ἀναλάβουν ἀποφασιστικὲς πρωτοβουλίες, εἶναι κάτι ποὺ θὰ τὸ δείξῃ τὸ ἄμεσο μέλλον. Μὲ ἐξαίρεση ἴσως μερικὰ ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ σεμιναρίου ποὺ προήρχοντο ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Γερμανία, τὰ ὑπόλοιπα, στὴν δλότητά τους, ἀναφερόμενα στὶς δυσκολίες τῶν ὑπαρχόντων εὐρωπαϊκῶν σχημάτων ἐπέμεναν στὴν ἀνάγκη ἀλλαγῆς. Τὸ ἐρώτημα ποὺ διετυπώοντο ἐπίμονα ἀπὸ τοὺς Δυτικογερμανοὺς ἦταν: ποίος θὰ καλύψῃ τὸ κενὸ ποὺ θὰ προκύψῃ ἀπὸ μιὰ πιθανὴ ἐλάττωση τῶν ἀμερικανικῶν δυνάμεων στὴν Εὐρώπη; Μέχρις ἐνὸς ὀρισμένου σημείου οἱ φόβοι τους εἶναι δικαιολογημένοι, καὶ ἀσφαλῶς τὰ ἐπιχειρήματά τους θὰ βροῦν κατανόηση στὴ Washington. Οἱ καίριοι καὶ ἐπιτυχεῖς ὅμως ἐλιγμοὶ τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος τοῦ Brandt καὶ ἡ πιθανότης μιᾶς στενωτέρας γαλλοαγγλικῆς συνεργασίας ἴσως τελικὰ πείσῃ τοὺς Γερμανοὺς νὰ λάβουν ἐνεργὸ μέρος στὸ νέο ἐνδοεὐρωπαϊκὸ ἀμυντικὸ σχῆμα σὰν ἀντιστάθμισμα τῆς πολιτικῆς τοῦ rapprochement ποὺ ἐνεκαίνισαν μὲ τὸν ἀνατολικὸ συνασπισμὸ. Ἄν γίνῃ αὐτὸ, τότε θὰ ἔχῃ ἐπιτευχθῆ ἓνα μεγάλο βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρός.

Ἑλλάς καὶ Εὐρώπη

Ἄλλὰ ποιά εἶναι ἡ στάση τῆς Ἑλλάδος στὶς νέες αὐτὲς προοπτικές; Ὁ ἀντίκτυπος, οικονομικὸς κυρίως καὶ πολιτικός, τῆς ἐξαιτίας ἀπομονώσεως στὴν ὁποία ἔχει περιέλθει ἡ Ἑλλάς δὲν φαίνεται νὰ ἀφήνῃ ἀδιάφορη τὴν κυβέρνησιν, ἂν καὶ τὸ θέμα δὲν συζητεῖται δημοσίως. Πρὸς τὸ παρὸν ὅμως ἡ Ἑλλάς ἂν

καὶ ἀνήκει στὴν Εὐρώπη βρίσκεται ἐξῶ ἀπὸ ὅλους τοὺς ὀργανισμοὺς στοὺς ὁποίους συζητεῖται τὸ εὐρωπαϊκὸ μέλλον. Αὐτὸ δὲν ἀνησυχεῖ μόνο τὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ τὴν Εὐρώπη, στὴν ὁποία ἐπικρατεῖ ἡ πίστη ὅτι τόσο ἡ Ἑλλάς ὅσο καὶ ἡ Τουρκία θὰ πρέπει σύντομα νὰ βροῦν μιὰ θέση στοὺς κόλπους τῆς. Τὸ πνεῦμα ποὺ κυριαρχεῖ αὐτὴ τῇ στιγμῇ στὶς εὐρωπαϊκὲς πρωτεύουσες καὶ τὶς εὐρωπαϊκὲς ὀργανώσεις δὲν εἶναι πνεῦμα ἀδιαλλαξίας, ἀδιαφορίας ἢ ἀντεκδικήσεως. Ἀντίθετα, ὑπάρχει μεγάλο ἀπόθεμα καλῆς θελήσεως καὶ διάθεση συμφιλίωσεως.

Ὁ γράφων εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ συνομιλήσῃ μὲ μιὰ ομάδα ἀναστάτων ὑπαλλήλων τῶν διεθνῶν ὀργανισμῶν ποὺ ἐδρεύουν στὶς Βρυξέλλες καὶ τὸ Στρασβούργο, σχετικὰ μὲ τὴν πιθανότητα τῆς ἐπανεισδοχῆς τῆς Ἑλλάδος στοὺς εὐρωπαϊκοὺς ὀργανισμοὺς. Μεταξὺ τῶν προσωπικοτήτων μὲ τίς ὁποῖες εἶχε μακρὰς συνομιλίες ἦσαν καὶ ἀνώτερα διοικητικὰ στελέχη, ὅπως ὁ Michael Cwik τοῦ τμήματος τῶν Διεθνῶν Νομισματικῶν Ὑποθέσεων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος, ὁ Vittorio Ghidi τῆς Γενικῆς Γραμματείας Διεθνῶν Σχέσεων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος, ὁ Andreas Khol τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Γραφείου Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, καὶ ὁ Pierre Malve, ἀναπληρωτὴς διευθυντῆς τοῦ Γραφείου τοῦ Προέδρου τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος. Ὅλοι παρεδέχοντο τὸ γεγονός ὅτι ἡ Εὐρωπαϊκὴ Κοινότης εἶναι ἐτοιμὴ νὰ ἀναθεωρήσῃ τὴν ἀπόφασί της καὶ πιστεύαν ὅτι τὸ πρῶτο βῆμα θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἀπὸ μέρους τῆς Ἑλλάδος. Οἱ προϋποθέσεις τῆς ἐπανεισδοχῆς εἶναι γνωστές. Τὰ προβλήματα ποὺ προβάλλονται ἀπὸ ἐλληνικῆς πλευρᾶς αὐτῇ τῇ στιγμῇ εἶναι βασικὰ δύο:

α) Θὰ μπορέσῃ ἡ παρούσα κυβέρνησις νὰ πείσῃ τοὺς Εὐρωπαίους ὅτι οἱ προϋποθέσεις αὐτὲς θὰ ἐκπληρωθοῦν;

β) Εἶναι ἡ Ἑλλάς διαθεθεμένη ἢ ἰκανὴ νὰ ἀκολουθήσῃ μιὰ περισσότερο «εὐρωπαϊκὴ» πολιτικὴ;

Δὲν πιστεύω οὔτε γιὰ μιὰ στιγμὴ ὅτι ἡ Ἀμερικὴ, μὲ τίς βαθιὰ ριζωμένες δημοκρατικὲς τῆς παραδόσεις, εἶναι πιθανὸ νὰ ἐκστρατεύσῃ γιὰ νὰ κυριαρχήσῃ στὸν κόσμον, ὅπως ὁ Χίτλερ ἢ ὁ Ναπολεὼν. Φοβᾶμαι ὅμως ὅτι εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ συσσωρευθῇ ὑποχρεώσεις πού, ἂν καὶ ἀνδιωτελεῖς καὶ καλοπροαίρετες σὲ περιεχόμενον, εἶναι τόσο ὑπερβολικὲς, ὥστε νὰ ξεπερνῶν ἀκόμη καὶ τίς μεγάλες δυνατότητες τῆς Ἀμερικῆς. Ταυτοχρόνα ἐλπίζω... ὅτι ἡ Ἀμερικὴ θ' ἀποφύγῃ τοὺς μοιραίους ἐκείνους πειρασμοὺς τῆς δυνάμεως ποὺ ἔχουν καταστρέψει ἄλλα μεγάλα ἔθνη...

J. W. Fulbright, *Ἡ Ἀλαζονεία τῆς Δυνάμεως*, ἐκδ. Παπαζήση, Ἀθήναι 1970